



Promemorian En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet (Ds 2026:14)
(Ju2026/01665)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Sammanfattning

Juridiska fakultetsnämnden tillstyrker förslaget om att införa en gradindelning av brottstypen i BrB 16:5a. Vad gäller de föreslagna straffskalorna avstyrker fakultetsnämnden förslaget att brott placerat i den högre svårhetsgraden skall tilldelas ett straffmaximum om fängelse i åtta år. Skälen för det är att det i utredningen inte anförts några skäl till en sådan beaktansvärd höjning av straffmaximumet för den aktuella brottstypen.

Nämnden har ingen erinran mot att straffansvaret utsträcks till att även omfatta försök till grovt brott eller att tillämpningsområdet för ansvarsfrihetsgrunden i andra stycket justeras på förslaget sätt.

Allmänt

Brottstypen *involverande av en underårig i brottslighet* (BrB 16:5a) infördes så nyligen som den 1 juli 2023 och har därefter reformerats så sent som den 1 augusti i år, då brottet fick ett förhöjt straffmaximum (sex år).

Utnyttjande och involverande av barn och unga i allvarlig brottslighet utgör onekligen ett samhällsproblem som det finns anledning att reagera på, varför en kriminalisering är befogad. Brottskonstruktionen lider dock av vissa brister vad gäller konkretionen av den straffbara gärningen. Handlingsverben är påtagligt öppna och kan omfatta gärningar av vitt skilda slag. Flera av de i lagtexten angivna gärningstyper som utgör ett "involverande" har visserligen ett någorlunda klart tillämpningsområde. Däremot är det oklart hur "annat liknande sätt" skall tolkas. Genom att bedömningen av vad som utgör ett involverande varken behöver påverkas av om den underåriga faktiskt utför brottet eller av hur allvarlig denna brottslighet anses vara, får brottet närmast karaktären av ett farebrott, där det är oklart hur fullbordanspunkten skall fastställas.



Bedömningen försvåras av att brottet behöver avgränsas i förhållande till dels det som skulle utgöra (idag ej kriminaliserade) förstadier till brottet, dels (kriminaliserade) förstadier till andra brott (jfr. ”att erbjuda betalning...”, ”gå i god för eller på annat sätt uppmuntra...” (se prop. 2022/23:53 s. 144)). Det sagda får betydelse inte minst mot bakgrund av att huvudprincipen anges vara att gärningsmannen som huvudregel dömas för såväl den här aktuella brottstypen som anstiftan eller stämpling till det brott som involverandet avser.

I svaret nedan utgår Juridiska fakultetsnämnden från remissens innehåll i de tre förslagen rörande:

- (a) att dela upp brottstypen i två svårhetsgrader (brott av normalgraden och grovt brott) och höja straffmaximum till fängelse i åtta år,
- (b) att kriminalisera försök till grovt brott, och
- (c) att ändra tillämpningsområdet genom en justering av ansvarsfrihetsbestämmelsen i bestämmelsens andra stycke.

Närmare om förslagen

(a) Gradindelning av brottet och straffskalor

Fakultetsnämnden delar promemorians bedömning att det finns anledning att dela in de olika gärningstyper som uppfyller brottsrekvisiten i olika svårhetsgrader. Eftersom brottet kan förövas på en rad olika sätt och omfatta gärningar med högst skiftande straffvärden och straffskalan är påfallande vid (idag fängelse i 1 månad–6 år) är det motiverat att för de allvarligare gärningarna tilldela brottet en särskild straffskala och åsätta brottet en särskild brottsbeteckning. Fakultetsnämnden har ingen erinran mot de kvalifikationsgrunderna som föreslås i promemorian.

Vad däremot gäller de straffskalor som föreslås gälla för respektive svårhetsgrad kan följande sägas. Att brott av normalgraden skall ha allmänt fängelseminimum som lägsta straff framstår som naturligt med hänsyn till bestämmelsen i andra stycket (ansvarsfrihet vid mindre allvarliga fall). Fakultetsnämnden har ingen synpunkt på att minimistraffet för grovt brott sätts till fängelse i två år. Även om det i promemorian uppmärksammas att den överlappande delen av straffskalan (för brott av normalgraden) skall begränsas, kan det ifrågasättas om maximistraffet för brott av normalgraden behöver vara så högt som fängelse i fyra år. Det kan knappast vara straffvärdeskäl som motiverar detta (jfr BrB 29:2 p. 1). Överlappningen har dock ingen, om ens någon, praktisk betydelse. Rimligt vore att minska överlappningen, som endast skapar otydlighet.



Mer problematisk är promemorians förslag om att tilldela det grova brottet ett straffmaximum om åtta år. I denna del finns det anledning att framhålla att brottstypen är tämligen ny (och infördes den 1 juli 2023). Den lagändring som därefter beslutades i riksdagen den 15 juni 2026 och som träder i kraft den 1 augusti 2026 – dvs. endast tre år efter kriminaliseringen infördes – innebär att straffmaximum höjdes från fängelse i fyra år till fängelse i sex år. Nu föreslås att straffmaximum för brottstypen skall höjas till åtta år. Højningen är anmärkningsvärd, dels med hänsyn till att den innebär en ökning med hundra procent från det som gällde när brottet infördes, dels med hänsyn till att det nu aktuella förslaget (i denna promemoria) presenteras redan innan den senaste lagändringen ens har trätt i kraft.

Avgörande för hur förslaget i denna del skall värderas är vilka skäl som nu anförs för ytterligare en højning av straffmaximumet. I denna del noterar fakultetsnämnden att det inte anförs några egentliga skäl överhuvudtaget. På s. 25 ff. anges att det finns indikationer på att brott av nu ifrågavarande slag har blivit mer brutala, vilket har föranlett straffskärpningen tidigare i år. När denna promemoria utformades hade nämnda lagändring, som sagts, inte trätt i kraft. Ändock anges att det med hänsyn till ”brottslighetens allvar” och behovet av en ”mer nyanserad straffvärdebedömning” finns anledning att ytterligare höja maximum till fängelse i åtta år. Det presenteras varken exempel på eller praxis rörande situationer där det har visat sig finnas ett behov av ett högre maximum. Det faktum att det i förarbetena anges att domstolar som huvudregel skall döma för flerfaldig brottslighet om involverandet samtidigt innebär att gärningsmannen förövar stämpling eller medverkan (anstiftan eller medhjälp) till den underåriges brottslighet – och att detta ger ett betydande utrymme att döma till avsevärt strängare straff (se bl.a. BrB 26:2) – avfärdas som mindre övertygande. Bortsett från generella hänvisningar till att straffvärdet påverkas av den skada, fara och kränkning som gärningen innebär (vilket i sig är ett rent cirkelresonemang), konstateras att lagstiftaren i takt med samhällsutvecklingen kan behöva omvärdera brottsutvecklingen. Därutöver slås helt sonika fast att ett maximum motsvarande fängelse i åtta år är ”lämpligt”.

Juridiska fakultetsnämnden har svårt att se hur samhällsutvecklingen har kunnat förändras så påtagligt sedan den senaste straffskärpningen (den 1 augusti 2026) att det motiverar en højning med ytterligare två år. I övrigt anges inga skäl till att straffmaximum skulle behöva höjas redan en andra gång under samma år. I sammanhanget bör det noteras att det faktum att man delar in en brottstyp (med en vid straffskala) i olika svårhetsgrader i sig inte kan utgöra ett skäl för att höja straffmaximum. Mot denna bakgrund avstyrks förslaget i denna del.

(b) Kriminalisering av försök till grovt brott



Det förhållandet att det dels är tämligen svårt att ange fullbordanspunkten för ett involverande av en underårig, dels är svårt att skilja vissa former av fullbordat involverande från förstadier eller medverkan till annan brottslighet talar för att man som utgångspunkt borde iaktta försiktighet med att ytterligare utsträcka straffansvaret avseende förstadier till BrB 16:5a. Vad gäller straffvärdet hos de gärningar som skulle utgöra försök till grovt brott finns det i sig inte anledning att sätta i fråga att de stundom kan representera ett betydande straffvärde. En kriminalisering av försök skulle vidare utgöra en möjlighet att förtydliga hur fullbordanspunkten skall bestämmas. Mot denna bakgrund lämnar fakultetsnämnden förslaget om att kriminalisera brottet på försöksnivå utan erinran.

Fakultetsnämnden vill dock framhålla att inför en sådan reform finns det anledning att noga utreda och närmare klargöra hur försökspunkten skall bedömas samt tydliggöra hur de aktuella brottstyperna (fullbordat brott respektive försök) förhåller sig till andra osjälvständiga brottsformer (stämpling och anstiftan av annan brottslighet). I avsaknad härav riskerar domstolar att ställas inför orimliga konkurrensproblem. Den allmänt hållna rekommendationen att döma för flera brott kan inte gälla utan reservationer.

(c) Ett utvidgat tillämpningsområde

Det förslag till ändring rörande ansvarsfrihet vid mindre allvarliga fall har endast till syfte att förtydliga att åldern på de inblandade inte skall ges avgörande betydelse för frågan om brottet skall anses vara mindre allvarligt (och därmed straffritt). Eftersom åldern, även med promemorians förslag, skall kunna ha betydelse för bedömningen (i vissa fall), har fakultetsnämnden ingen erinran mot den föreslagna ändringen.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av professor Magnus Ulväng. Yttrandet har på delegation avgivits av fakultetens dekan, professor Carl Fredrik Bergström.

Carl Fredrik Bergström